

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
ІМЕНІ П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО

Кафедра історії української музики
та музичної фольклористики

**УКРАЇНА. ЄВРОПА. СВІТ.
ІСТОРІЯ ТА ІМЕНА В КУЛЬТУРНО-
МИСТЕЦЬКИХ РЕФЛЕКСІЯХ**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ЧЕТВЕРТОЇ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

5–7 Листопада 2020 року

Київ — 2020

MINISTRY OF CULTURE
AND INFORMATION POLICY OF UKRAINE
TCHAIKOVSKY NATIONAL MUSIC ACADEMY OF UKRAINE
Department of History of the Ukrainian Music
and Musical Ethnology

UKRAINE. EUROPE. WORLD.
**HISTORY AND NAMES IN CULTURAL
AND ARTISTIC REFLECTIONS**

**REPORT THESIS OF THE FOURTH
INTERNATIONAL RESEARCH-TO-PRACTICE
CONFERENCE**

NOVEMBER 5–7, 2020

Kyiv — 2020

Редакційна колегія:

- Тимошенко М. О.**, доктор філософії, професор, професор, ректор НМАУ ім. П. І. Чайковського, заслужений діяч мистецтв України (головний редактор).
- Скорик А. Я.**, доктор мистецтвознавства, професор, проректор з наукової роботи НМАУ ім. П. І. Чайковського (заступник головного редактора).
- Копиця М. Д.**, доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського (заступник головного редактора).
- Таранченко О. Г.**, кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського (редактор-упорядник).
- Дерев'янченко О. О.**, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського (редактор-упорядник).
- Волосатих О. Ю.**, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Гнатюк Л. А.**, кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського (редактор-упорядник).
- Гусарчук Т. В.**, доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Давидова О. М.**, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Олійник Л. С.**, доктор філософії, заслужений діяч мистецтв України, радник ректора НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Путятицька О. В.**, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Станкович-Спольська Р. Є.**, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П. І. Чайковського.

З М І С Т

Тимошенко М. О. Некласична методологія в дослідженнях творчих біографій митців	8
Агай Кухи Амин. Интонации кашкайских мугамов в поэзии Юсуф-э Хосроу (презентация аудиодиска)	10
Aghaie Koohi Amin. The intonations of Qashqai Mughams hidden in the poetry of Yusuf-e Khosrow (presentation of Audio Disc)	13
Антіпіна І. О. Центр музичної україністики: від витоків до сьогодення	15
Антонюк Р. В. Жанр вокального чоловічого квартету у творчості Філарета Колесси.....	18
Борецький В. Я. Своєрідність звукообразу кларнета в монодичних творах українських композиторів- шістдесятників	23
Ваврищук С. П. Історична ораторія «Віють вітри» Ганни Гаврилець: особливості опрацювання народнопісенних джерел.....	27
Ван Юй. Українські втілення сюжету про Турандот у світовій музичній культурі	33
Великанич С. Р. Львівська музична реклама і культура на межі ХІХ–ХХ століть	39
Горбачевська Я. П. Розвиток жанру соло-сонати для альту у другій половині ХХ століття	42
Гусарчук Т. В. Україна в «Мелодії» Мирослава Скорика: інтонаційні джерела і драматургія	47
Дерев'яненко О. О. Хорові фольклорні композиції Олексія Скрипника в контексті творчості митця.....	50
Дробиш А. А. Жанр мелодекламації у творчості Леоніда Лісовського	53

Дутчак В. Г. Діяльність Василя Ємця і формування академічного бандурного мистецтва ХХ століття (до 130-річчя митця).....	58
Зінченко В. М. Балет Мирослава Скорика «Перехрестя»: проблема жанрової модуляції твору	64
Карась Г. В. Творча спадщина Бориса Лятошинського в музичній культурі діаспори	67
Кацалап О. В. Гастрольний тур Зої Гайдай до Пакистану 1954 року	71
Кобрин Н. В. Михайло Вербицький в українській історіографії до 1939 року	77
Колотило М. О. Значення музичної освіти у процесі формування національної ідентичності українців.....	82
Кушнірук О. П. «Школа гри на фортепіано» Олександра Яковчука: художній і дидактичний аспекти	86
Лебедев Є. С. Європейські впливи на становлення професійної скрипкової школи України.....	91
Лисенко О. В. Методологічні питання когнітивного аналізу музично-виконавської діяльності	96
Лігус О. М. Музична культура українців східного зарубіжжя першої половини ХХ століття: проблеми та перспективи дослідження	102
Лукашенко Л. В. Проект «Folk_ME»: погляд у майбутнє народномузичної освіти	106
Макаревич А. А. Третій фортепіанний концерт Петра Чайковського: історія видання і сучасний статус.....	110
Мазуренко А. В. Мікроінтервальні процеси як феномен комунікації в українському етнічному багатоголосному співі	112
Мацієвський І. В. Когнітивна етномузикологія в контексті засадничих категорій фольклористики.....	117

фортепіанної музики, у якому прозвучало десять фортепіанних прелюдій Б. Лятошинського (твори № 38, 44) у виконанні професора УВУ Олександра Козаренка.

Підсумовуючи, підтримуємо думку доктора мистецтвознавства, професора Маріанни Копиці: «Для українського мистецтва ХХ століття ім'я майстра пов'язано зі значними досягненнями музичної творчості і становить класичний фонд української та європейської культури. Його музика характеризується високою духовністю і героїзмом, силою трагічних емоцій, широтою епосу, романтизмом художнього висловлювання» [1, с. 7]. Те, що музика Б. Лятошинського протягом століття звучить у різних країнах світу, що її продукують, пропагують і осмислюють, свідчить про її життєдайність, цілісність української музичної культури, яку трактуємо як соціокультурну систему, що має дві органічні складові — музичну культуру України і музичні культури української діаспори. Повне відкриття звукового Універсуму Б. Лятошинського — ще попереду.

Список використаної літератури

1. Борис Лятошинський. In *memoirum* / відп. ред. А. Єфіменко. Мюнхен : УВУ, 2018. 248 с.

КАЦАЛАП О. В.

Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка; старший викладач кафедри академічного та естрадного вокалу (Київ, Україна).

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8217-480X>

ГАСТРОЛЬНИЙ ТУР ЗОЇ ГАЙДАЙ ДО ПАКИСТАНУ 1954 РОКУ

У першій половині 1950-х років українська співачка Зоя Гайдай перебувала на піку популярності. Її професійна діяльність відзначалася надзвичайною насиченістю: мисткиня співала на сцені Київської опери, виступала на кон-

цертних майданчиках і викладала в Київській консерваторії. Добре зарекомендувавши себе під час першої зарубіжної гастрольної поїздки до Ірану 1944 року, вона ввійшла до когорти артистів, яким дозволяли здійснювати творчі відрядження за кордон. Щоправда, здебільшого ці поїздки відбувалися до країн Азії, які перебували у сфері геополітичних інтересів СРСР, і в складі артистичних груп, куди, окрім неї, відбирали артистів з інших союзних республік, щоб продемонструвати дружбу народів, солідарність і різноманіття мистецтва «радянської країни». Так було і 1954 року, коли співакці запропонували в березні-квітні здійснити концертний тур до Пакистану. Крім неї, до групи ввійшли російські артисти — скрипаль Олексій Горохов і співачка, солістка Ленінградського театру опери та балету Валентина Максимова, казахський співак Єрмек Серкебаєв, таджицька танцівниця Ашура Насирова, узбецька танцівниця і співачка Тамара Ханум, російська акробатична пара Анікін-Дашкевич та ін. [3, арк. 4]. Кожен із них повинен був якнайкраще продемонструвати власну майстерність і справити позитивне враження на пакистанців.

Азійська країна Пакистан, куди мали вирушити радянські артисти, здобула незалежність 1947 року і, маючи слаборозвинену економіку, прагнула налагодити зв'язки з найбагатшими країнами світу США та Великобританією [2, с. 72–73]. Вочевидь, візит радянських артистів, як носіїв не лише мистецтва, а й інформації, мав створити добре враження і викликати приязне ставлення до СРСР представників влади і народу Пакистану. Про мету візиту Зої Гайдай, як одній із керівників групи [3, арк. 4], видалась можливість заявити під час зустрічі з мером Карачі — першого міста, до якого прибули артисти, і тодішньої столиці. Вона висловила заздалегідь підготовлені фрази про бажання продемонструвати радянське мистецтво й ознайомитися з пакистанським, а також «зав'язати дружні стосунки з пакистанським народом» [3, арк. 20 зв.], хоча, не вперше буваючи в таких концертних турах, не могла не знати про наявність політичного підґрунтя цих поїздок.

Тим паче, що на аеродромі в Карачі артистів зустрічали представники радянського посольства й Асоціації радянсько-пакистанської дружби, а рецензія на перший концерт була надрукована в «Правді» [3, арк. 12 зв., 27] — головній партійній газеті СРСР.

Від початку ця подорож стала для Зої Гайдай випробуванням на витривалість, оскільки співакці довелося перенести недугу — реакцію організму на вакцинацію, яку робили всім артистам перед візитом за кордон, та застуду, довго і без точної інформації очікувати від'їзду в Москві, перетнути пів Європи: від столиці СРСР до Риму, аби звідти нарешті вилетіти до Пакистану. Єдиною розрадою цього періоду стала можливість ознайомитися з пам'ятками Відня, Венеції, Риму та Ватикану, якими мисткиня була захоплена [3, арк. 3, 4, 5, 7, 8–8 зв.]. По приїзді до місця призначення на артистів чекали нові різноманітні враження і випробування, зокрема й пов'язані з особливостями незвичного для них спекотного місцевого клімату [3, арк. 12 зв.–13; 1, арк. 10–11], який, безумовно, створював дискомфорт, що в подальшому не могло не позначитися на самопочутті митців та якості їх виступів. Окрім Карачі, вони відвідали міста Лахор, Лаельпур, Равалпінді та Пешавер [1, арк. 8]. Гастрольні заходи включали виступи в посольствах СРСР, Китаю, Чехословаччини [3, арк. 14 зв., 17, 26–26 зв.], на концертних майданчиках, а також зустрічі з місцевою інтелігенцією, зокрема письменниками в Карачі [3, арк. 26 зв.], студентами університету і працівниками кіно в Лахорі [3, арк. 33 зв., 36 зв.]. Концертний репертуар гастролерів не містив спеціально підготовлених програм, а складався з найліпших номерів, які були давно апробовані й мали незмінний успіх. Винятком могла бути національна пісня чи танець, які б гарантовано були добре зустрінуті місцевими глядачами. Зоя Гайдай також включила до репертуару давно вивчені і вспівані твори: арії Снігуроньки з однойменної опери Миколи Римського-Корсакова і Чіо-Чіо-сан з опери «Мадам Баттерфляй» Джакомо Пуччіні, українські народні пісні «Ой не світи, місяченьку» та «Ой джигуне,

джигуне» тощо [3, арк. 14 зв., 22], а як «родзинку» артистка підбрала пісню мовою урду [3, арк. 18], до вивчення якої підійшла доволі професійно, залучившись допомогою знавців цієї мови та прослуховуючи записи в Державному музично-педагогічному інституті імені Гнесіних під час перебування в Москві в очікуванні вильоту [3, арк. 3 зв.].

Пакистанські концерти проходили переважно з аншлагами і більш-менш вдало, але без особливих овацій. Один із концертів у Лахорі навіть не відбувся через великий наплив бажаючих побачити зарубіжних митців і неспроможність організаторів скерувати стихійний натовп [3, арк. 48–48 зв.]. Почасті виступи артистів, які виконували віртуозні класичні твори, супроводжувалися сміхом, очевидно, спричиненим необізнаністю пакистанців з європейським вокальним мистецтвом. Зою Гайдай це приголомшило [3, арк. 42], адже для будь-якого артиста найбажанішою реакцією публіки є оплески. Найбільший успіх у глядачів найчастіше мали виступи Тамари Ханум та Ашури Насирової [3, арк. 18–18 зв., 19 зв.–20, 28, 54], оскільки східне мистецтво, яке вони репрезентували, було зрозуміле й найкраще сприймалося пакистанцями. І те, що афіші для першого відкритого концерту в Карачі містили інформацію насамперед про цих артисток, було, вочевидь, правильним рішенням з огляду на специфіку глядача, хоча й обурило інших митців [3, арк. 17 зв.]. Зої Гайдай здебільшого доводилося тішитись успіхом пісні мовою урду, яка, як і очікувалося, справді подобалася публіці [3, арк. 18, 24, 53 зв.].

Загалом ставлення до радянських артистів у Пакистані було неоднозначним. У щоденнику, куди Зоя Гайдай занотувала всі враження від перебування в країні, вона висловила невдоволення організацією перебування артистів у Карачі: нарікала на неякісне харчування, яке призвело до нездужання [3, арк. 20], і відсутність нормального сервісу в готелі, за проживання в якому сплачувалися чималі кошти. Хоча англійці, які мешкали поруч, на її думку, отримували необхідні послуги [3, арк. 26]. Співачка також вважала, що запланована політична місія мала всі шанси

пройти безрезультатно, оскільки концерти в Карачі виявилися не надто бажаними, а деякі з них узагалі було скасовано [3, арк. 24–24 зв.]. Тому, напевно, і стався неприємний інцидент під час прийому в радянському посольстві, коли довелося вгамовувати окремих невдоволених пакистанських глядачів, які, зчиняючи галас, намагалися зіпсувати виступ артистів, причому в присутності численних іноземних гостей [3, арк. 21, 22].

За таких непередбачуваних обставин, з якими гастроли зіштовхнулися в столиці країни, незайвим міг стати концерт для найбільш незаможних верств суспільства. Артисти, вражені граничною бідністю частини населення [3, арк. 13 зв.–14], самі висловили бажання зробити для них безкоштовний виступ. Однак утілити цей задум вдалося з допомогою великих зусиль, адже виступати довелося на помості, встановленому в робітничому районі на околиці Карачі, серед великої кількості людей, які почасти супроводжували виступи галасом та сміхом, оскільки вперше були присутні на концерті, де звучала класична музика, і не здатні були адекватно сприйняти запропоновані артистами номери. Східний танок у виконанні Ашури Насирової, який нарешті зацікавив глядачів, спричинив тисняву, навіть були постраждалі [3, арк. 24 зв., 27 зв.–28]. Тож концерт перетворився на сумбурне дійство і не увінчався успіхом, на який так розраховували митці. Лозунги, які вигукували перед його початком представники Асоціації радянсько-пакистанської дружби для галасливої юрби [3, арк. 27 зв.], додали заходу штучності й жалюгідності. Пізніше, готуючи для газети «Київська правда» інформацію про перебування в Пакистані, Зоя Гайдай дещо прикрасила розповідь оптимістичним висновком [1, арк. 12]. Але своєму щоденнику співачка довірила такі рядки: «Нікому навіть у голову не може прийти в Москві, як нам було тут важко. Кожен виступ залишав осад незадоволеності. Це невдоволення було подвійним. Перше — це відчуття нав'язування публіці того, що вона не хоче, не любить і не розуміє. А друге — незадоволеність собою, своєю якістю, яка завжди була нижче

звичної. На серці безперервно лежав камінь. Лише декілька разів ми відчували, що нас охоче слухають, а не просто терплять» [3, арк. 56–56 зв.].

Отже, гастрольний тур до Пакистану став черговою агітаційною поїздкою, покликаною вплинути за допомогою засобів мистецтва на вибір політичного курсу новоутвореною країною. Звичайно, артисти, незважаючи на те, що представники влади не вбачали в них суто митців, щосили прагнули виступати якнайкраще. Не виключено, що вони справді стали першими, хто репрезентував пакистанській публіці не лише народне, а й класичне мистецтво. Однак, враховуючи політичний, економічний та культурний рівень розвитку Пакистану в той період, ці концерти не стали яскравою мистецькою подією для місцевого населення, а просто розважили, були своєрідною дивиною. Деякі негативні нюанси прийому артистів також вказують на відсутність незаперечного успіху в налагодженні міждержавних зв'язків. Безсумнівним позитивом є лише те, що радянські артисти, які з політичних обставин не мали змоги вільно пересуватися світом, отримали можливість відвідати інші країни і збагатитися новими різноманітними враженнями, хоча й ціною великих зусиль. Для Зої Гайдай ця непроста, але насичена зарубіжна поїздка с тала останньою в її виконавській кар'єрі.

Список використаної літератури і джерел

1. Гайдай З. М. Подорож до Пакистану. Стаття для газети «Київська правда». Машинопис з авторськими правками // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Гайдай Зоя Михайлівна — співачка, народна артистка СРСР. Ф. 147. Оп. 1. Спр. 16. 12 арк.

2. Каменев С. Н. Российско-пакистанские экономические отношения // Пакистан в современном мире : сб. ст. / Ин-т востоковедения РАН. Москва : Научная книга, 2005. С. 71–107.

3. Щоденник. Записи про поїздку до Пакистану [Рукопис] // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Гайдай Зоя Михайлівна — співачка, народна артистка СРСР. Ф. 147. Оп. 1. Спр. 42. 76 арк.